

Περιεχόμενα

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΜΕΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ	9
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	13
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	15
ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΕΣ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ...	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Η ΠΙΟ ΠΡΟΒΛΕΨΙΜΗ... ΠΑΡΑΞΕΝΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	29
1. Στο τέλος κερδίζει πάντα η Γερμανία...	31
2. Μια... ελαφρώς προχωρημένη ιδέα του Ρούζβελτ	34
3. Ο ευσυνείδητος Χένρι Μόργκενταου και μια πρώιμη διάγνωση του γερμανικού φαινομένου	37
4. Ένας ακόμη Μόργκενταου μιλάει τη γλώσσα της αλήθειας...	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
ΤΡΕΙΣ ΒΟΛΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	51
5. Μύθος Πρώτος: Οι Βερσαλλίες έφεραν τον Χίτλερ	53
6. Μύθος Δεύτερος: Η Γερμανία πληρώνει τα χρέη της	62
7. Ένα έργο σε επανάληψη: Ο Χέρμαν Αμπς στο... κόλπο της ζωής του	70
8. Μύθος Τρίτος: Η Γερμανία αποναζιστικοποιήθηκε...	77
9. Μια αθόρυβη επάνοδος: Οι αριθμοί που σοκάρουν	87
10. Ο εντιμότατος κύριος Χανς Γκλόμπκε...	96
11. Παλιννόστηση ολιγαρχών με τη μέθοδο της... βαλίτσας	99
12. Ο καβγάς των ιστορικών και άλλες ασκήσεις συλλογικού εξαγνισμού...	109

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΔΥΟ ΑΙΩΝΕΣ ΓΕΡΜΑΝΟΚΡΑΤΙΑΣ: ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ... CASE STUDY	123
13. Γερμανοί «φιλέλληνες» τότε και τώρα...	125
14. Ένας Βαυαρός πρίγκιπας... «μη απολύτου αρτιότητας»	129
15. Για δεξ κάτι συμπτώσεις...	134
16. Τα ρέστα του Κάιζερ σε έναν γερμανόφιλο διάδοχο...	139
17. Αυτοκρατορικά καπρίτσια και μια δολοφονία... made in Germany	147
18. Ελληνικές χρεοκοπίες με μνημόνια και... κανονιοφόρους	153
19. Η σκυτάλη στα χέρια των Γερμανών	166
20. Μια τέταρτη πτώχευση, με πλούσιο παρασκήνιο...	172
21. 2010: Όταν η χρεοκοπία βαφτίζεται... «διάσωση»	179
22. Χασάπηδες με... αγαθές προθέσεις	187
23. Γερμανική Κατοχή στην Ελλάδα: Ένας απολογισμός φρίκης	198
24. Τραβώντας την... πρίζα στην ελληνική οικονομία	211
25. Υποχρεωτικό δάνειο: Όταν τα θύματα χρηματοδοτούν τους σφαγείς τους...	218
26. Γερμανικές Αποζημιώσεις: Στρίβειν δια του αρραβώνος...	235
27. Μια οφειλή γραμμένη σε χαρτί...	247
28. Η χαμένη τιμή ενός δανείου...	254
29. Μεταπολεμικές πρόβες... αμνησικακίας	272
30. Ευπειθής προσαρμογή στο γερμανικό diktat	281
31. Ο ταλαντούχος κύριος Μαξ Μέρτεν	292
32. Τα κόλπα της εντιμότητας Siemens και οι σημερινοί «βουλπιώτηδες»	306
33. Και, έτσι, επήλθε η... άλωση	323

ΕΠΙΜΥΘΙΟ

ΚΑΠΟΤΕ ΟΙ ΠΡΟΦΗΤΕΙΕΣ ΕΠΑΛΗΘΕΥΟΝΤΑΙ...	355
--	-----

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	360
--------------------------------	-----

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Φωτογραφικό παράρτημα Α΄	64
Φωτογραφικό παράρτημα Β΄	128
Φωτογραφικό παράρτημα Γ΄	192
Φωτογραφικό παράρτημα Δ΄	256
Φωτογραφικό παράρτημα Ε΄	320

Δύο λόγια για μένα και το βιβλίο

Μεγάλωσα σε μια αστική ελληνική οικογένεια, περνώντας τα πρώτα μου χρόνια σε ένα ελαφρώς μουντό διαμέρισμα των Αμπελοκήπων. Όμως τίποτα δεν μοιάζει μουντό όταν ζεις σε μια φυσιολογική και αγαπημένη οικογένεια. Ως παιδί είχα κάθε λόγο να είμαι χαρούμενος. Ευτυχής υπήρξα και ως έφηβος. Ξένοιαστος και ως φοιτητής, παρότι ένα σοβαρό ατύχημα παραλίγο να φέρει τούμπα τη ζωή μου.

Στη συνέχεια, βρήκα τα ακνάρια μου στα μονοπάτια της δημοσιογραφίας –έντυπης πάντα–, παρότι στο ξεκίνημα πέρασα κι από το κατώφλι της πάλαι ποτέ επιδραστικής κρατικής ραδιοτηλεόρασης.

Οι περισσότεροι από την πλευρά του πατρικού μου σογιού υπήρξαν γραφιάδες. Δημοσιογράφοι και εκπαιδευτικοί, ορισμένοι με ποιητική ή καλλιτεχνική φλέβα, που ασφαλώς δεν κληρονόμησα. Ο συνονόματος παππούς μου, μυστικοσύμβουλος και επιστήθιος φίλος του μοιραίου (συγγνώμη, παππού...) βασιλιά Κωνσταντίνου, πρωταγωνιστή του Εθνικού Διχασμού, εξέδιδε για πολλές δεκαετίες την φιλομοναρχικής απόκλισης καθημερινή εφημερίδα *Χρονογράφος* στον Πειραιά. Με έτος ίδρυσης το 1897, ο *Χρονογράφος*, στον οποίο έφτασα κι εγώ να αρθρογραφώ στα μέσα της δεκαετίας του '80 ως μεταπτυχιακός φοιτητής, συμπλήρωσε περισσότερο από έναν αιώνα ζωής, για να καταλήξει τελικά στο μουσείο της ιστορίας. Το αρχείο του ευτυχώς διασώζεται στον δήμο Πειραιά.

Ο άλλος παππούς μου, που δεν είχα την τύχη να τον γνωρίσω, ήταν επιφανής δικηγόρος, πάλι στο μεγάλο λιμάνι, και οι προπάπποι μου από εκείνη την πλευρά ανώτεροι στρατιωτικοί ακραιφνών βενιζελικών πεποιθήσεων, παρότι βέροι παλαιοελλαδίτες από την Τρίπολη.

Οι γονείς μου δεν είχαν τέτοιους φανατισμούς. Από τον αγαπημένο μου πατέρα έμαθα να ζυγίζω τις καταστάσεις δύο και τρεις φορές, προτάσσοντας πάντα την κοινή λογική. Από τον ίδιο έμαθα επίσης να απολαμβάνω γευστικά τους καρπούς της φύσης. Να κυνηγώ και να ψαρεύω στον βυθό της θάλασσας. Παρότι εξακολουθώ να το κάνω με φανατισμό και μάλλον καλύτερα από τον ίδιο, δεν τον έφτασα ποτέ στα γράμματα. Τα δικά μου τυ-

πικά προσόντα ήταν ανώτερα, αλλά η δική του γνώση πλατύτερη. Βαθιά κοσμοπολίτικη.

Από τη μάνα μου διδάχτηκα το ήθος. Τους κανόνες της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Κι από την αγαπημένη μου γιαγιά, την Πηνελόπη, έμαθα την... καλοπέραση, το ευ ζην. Να βλέπω τη ζωή με ένα συλ αισιόδοξο αλλά και αυτοσαρκαστικό, λίγο μποέμ, χωρίς αγχωτικές φιλοδοξίες και μανιές προβολής, που δηλητηριάζουν το μυαλό.

Με μια γρήγορη ανάγνωση, το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας μοιάζει να έχει γραφτεί από έναν αριστερό. Μέγιστη πλάνη. Αν θέλουμε σώνει και καλά να βάλουμε ετικέτες, το βιβλίο αυτό έχει πρόσθετη σημασία γιατί αναψηλαφεί τις ελληνογερμανικές σχέσεις και τον πολιτικό δωσιλογισμό με τη ματιά ενός ανοιχτόμυαλου δεξιού. Σαν εκείνους τους δεξιούς πατριώτες της ΠΕΑΝ, που πολέμησαν τον γερμανικό ναζισμό με μεγαλύτερο πάθος κι από τους κομμουνιστές.

Όμως, ειλικρινά, νομίζω πως οι ετικέτες αριστερός-δεξιός έχουν χάσει κάθε νόημα τις τελευταίες δεκαετίες. Ο διαχωρισμός δεν είναι πλέον κάθετος αλλά οριζόντιος: Μεταξύ μιας σιωπηρής πλειοψηφίας που προσπαθεί απεγνωσμένα να κρατηθεί στις παραδοσιακές αξίες, την αγάπη για την πατρίδα και την προσήλωση στη φυσιολογική δομή της οικογένειας, και μιας κραυγάζουσας διεθνούς ελίτ που θεωρεί –όπως παλαιότερα η ναζιστική– ότι οφείλει να καθυποτάξει τις μάζες επιβάλλοντας νέους συμβιωτικούς κανόνες, νέες διατροφικές συνήθειες, ακόμη και νέες αντιλήψεις αισθητικής, με κύριο γνώμονα πάντα την απομάκρυνση από την εθνική συνείδηση.

Το βιβλίο αυτό αφιερώνεται, κατά τα ειωθότα, στη –μία και μοναδική– γυναίκα της ζωής μου, που εξακολουθεί να με ανέχεται στη συζυγική κλίνη, στους λατρεμένους μου γονείς, στη γιαγιά Πηνελόπη (ξέρει εκείνη...) αλλά και σε μερικούς άλλους, βασικούς πρωταγωνιστές των όσων θα διαβάσετε στις επόμενες σελίδες, που σήμερα δε βρίσκονται κοντά μας:

Στους δύο Αμερικανούς ευπατρίδες που προσπάθησαν, ο καθένας από το δικό του πόστο, να «αναμορφώσουν» τη μεταπολεμική Γερμανία για το καλό του κόσμου, αλλά δεν τα κατάφεραν, καθώς τους κατάπιαν υπέρτερες δυνάμεις. Στον ουμανιστή, δηλαδή, υπουργό Οικονομικών του Ρούζβελτ Χένρι Μόργκενταου, που βρήκε μια λύση στο γερμανικό πρόβλημα, αλλά σκόνηταψε στο δόγμα Τρούμαν και εξαφανίστηκε από το πολιτικό προσκήνιο, και βεβαίως στον Τζέιμς Στιούαρτ Μάρτιν, τον ευσυνείδητο νεαρό υπάλληλο του ομοσπονδιακού υπουργείου Δικαιοσύνης, που έφτασε στη Γερμανία για να διαλύσει τα γερμανικά καρτέλ· μέχρι που στο τέλος κατάλαβε ότι το παιχνίδι ήταν στημένο, καθώς επρόκειτο για συγκοινωνούντα δοχεία με μεγάλους αμερικανικούς επιχειρηματικούς ομίλους.

Αφιερώνεται επίσης σε όλους τους συγγραφείς που ανέδειξαν πριν από μένα ξεκάθαρα το γερμανικό παράδοξο «εγκλήματος άνευ τιμωρίας» και βέβαια στον ταλαντούχο

Βρετανό συγγραφέα Τσαρλς Χάιαμ, που έδωσε την εξήγηση γι' αυτή την ιδιότυπη ασυλία, τεκμηριώνοντας με την έρευνά του τους ισχυρούς δεσμούς της υπερατλαντικής διαπλοκής. Αφιερώνεται, τέλος, και σε έναν σπουδαίο Γερμανό συνάδελφό μου, τον διορατικό Χάιντς Πολ, που προέβλεψε σε ανύποπτο χρόνο, το μακρινό και ταραγμένο 1943, ότι, ακόμη και αν η ναζιστική Γερμανία έχανε τον πόλεμο, η γερμανική ελίτ θα εύρισκε τρόπο να κυριαρχήσει στην Ευρώπη, προάγοντας τις αξίες μιας άλλης μορφής διεθνούς ηγεμονισμού...

Ευχαριστίες

Θα ξεκινήσω από τον πρώην πρωθυπουργό Κώστα Καραμανλή, με τον οποίο γνωριζόμαστε από την εποχή που εγώ ήμουν μαθητής λυκείου και εκείνος μεταπτυχιακός φοιτητής. Χάρης στη δική του μεγαλοψυχία, οι εγκάρδιες σχέσεις μας δε διερρήχθησαν ούτε στο διάστημα που άσκησε εξουσία, όταν ως αρθρογράφος και αργότερα ως διευθυντής του σκληρά αντιπολιτευόμενου *Έθνους* ασκούσα καταϊγιστική, κάποιες φορές ακόμα και άδικη κριτική για πεπραγμένα της κυβέρνησής του. Μυστηριωδώς, δε μου κράτησε ποτέ κακία και του είμαι ευγνώμων.

Του είμαι επίσης ευγνώμων γιατί αποδέχτηκε να προλογίσει ένα βιβλίο με πολλές «γωνίες», ίσως και αιρετικό για μια συστημική ανάγνωση των πραγμάτων, στην οποία αρέσκονται οι πολιτικοί μας. Αλλά ο Καραμανλής δεν είναι ένας συνηθισμένος πολιτικός. Περνάει το ποτάμι όταν χρειάζεται, χωρίς να λογαριάζει το βάθος και τα ρεύματα.

Από τις πολλές συζητήσεις που έχω κάνει μαζί του, αντιλήφθηκα ότι διαφωνεί με πολλές από τις διαπιστώσεις μου για πρόσωπα και πράγματα, κυρίως γιατί, ως ασκήσας διοίκηση, αντιλαμβάνεται διαφορετικά την έννοια της αναγκαιότητας και του συμβιβασμού. Ούτε βεβαίως θεωρεί τη Γερμανία πρωτίστως υπεύθυνη της σημερινής ευρωπαϊκής κακοδιαμονίας, όπως εγώ. Αλλά προλόγισε το βιβλίο χωρίς δισταγμό, καταθέτοντας τη συμφωνία του σε ένα ευρύ πλαίσιο συμπερασμάτων για τη συνέχεια της γερμανικής πολιτικής επιβολής και τις ενστάσεις του για κάποιες επιμέρους κρίσεις.

Βαθύτατα υποχρεωμένος είμαι και απέναντι στον «επίμονο συλλέκτη» (κατά κόσμο Θεόδωρο Βαλμά), που, παρά ένα αρχικό «πού πας να μπλέξεις τώρα», μοιράστηκε την αγωνία μου και τροφοδότησε την ερευνητική προσπάθεια με κάποια σπάνια αλλά ιδιαιτέρως πολύτιμα τεκμήρια.

Θερμές ευχαριστίες ασφαλώς οφείλονται και στο μικρό επιτελείο συνεργατών που επιμελήθηκαν το έργο. Τον καλό συνάδελφο Γιώργο Πατρουδάκη, που φιλοτέχνησε με το μοναδικό του ταλέντο το εικαστικό τμήμα αυτής της εξαιρετικής έκδοσης, τη Φιλιώ Γκαβαλιζούδη, νηφάλια κριτί και πραγματικό κέρβερο των διορθώσεων, και την Πα-

ρασκευή Βονάτσου, χάρις στις ανεκτίμητες συμβουλές της οποίας στάθηκε δυνατό να οργανωθεί η επικοινωνιακή προβολή. Ιδιαίτερα πολύτιμη υπήρξε για μένα και η συμβολή του καλού φίλου καθηγητή Διονύση Χιόνη, καθώς και του ιστορικού ερευνητή Βασίλη Μανουσάκη, που είχαν την υπομονή να διαβάσουν τα χειρόγραφα και να καταθέσουν τις παρατηρήσεις τους.

Τέλος, ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ θέλω να απευθύνω στον εκδότη και φίλο Παύλο Παπαχριστοφίλου, που εξαρχής πίστεψε το εγχείρημα και το αγκάλιασε, προσφέροντας μια δεισδυτική ματιά και βεβαίως την εξαιρετική του εμπειρία. Χάρις στον Παύλο και την εξειδικευμένη επιτελική του ομάδα, το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας ολοκληρώθηκε όπως το είχα φανταστεί.

Πρόλογος

«**Τ**α βιβλία που διαβάζουμε μας ευαισθητοποιούν. Και όσο περισσότερα βιβλία διαβάζουμε, και όσο βαθύτερα μέσα μας βυθίζονται τα διδάγματά τους, τόσο περισσότερα ζευγάρια γυαλιά αποκτούμε. Και αυτά τα γυαλιά μας επιτρέπουν να δούμε πράγματα τα οποία διαφορετικά θα είχαμε χάσει».

Με αυτά τα λίγα αλλά περιεκτικά λόγια περιγράφει την αξία του καλού βιβλίου ο Alain de Botton, διάσημος Βρετανοελβετός συγγραφέας και φιλόσοφος της εποχής μας. Και αυτό που κρατάτε στα χέρια σας είναι ένα καλό βιβλίο.

Ο Γιώργος Χαρβαλιάς, γνωστός για τη μακρά και επιτυχή του διαδρομή στον χώρο της δημοσιογραφίας, αποτολμά ένα μεγάλο άλμα. Να εισχωρήσει στα ενδότερα της ιστορικής έρευνας και να επιχειρήσει τη σκιαγράφηση της συμπεριφοράς μιας χώρας, της Γερμανίας, στο διάβα του εικοστού αιώνα και των πρόσφατων δεκαετιών του εικοστού πρώτου.

Το εγχείρημα εξ'ορισμού δύσκολο, φιλόδοξο, ιδιαίτερα απαιτητικό. Και διότι προϋποθέτει πολύ κόπο η έρευνα αυτή καθαυτή, η αναζήτηση πηγών, η διασταύρωση στοιχείων, η αλίευση άγνωστων πληροφοριών, η σύνδεση πτυχών, καταστάσεων και προσώπων αθέατων στο ευρύ τουλάχιστον κοινό. Αλλά και διότι, κατ' ανάγκην, πραγματεύεται μια ιδιαίτερα δύσκολη θεματολογία. Τα αίτια και οι συνέπειες του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου, η άνοδος του Ναζισμού και το πολιτικοκοινωνικό υπόβαθρο που την ευνόησε, ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και η στάση των Συμμάχων έναντι της ηττηθείσας Γερμανίας, η μεταβολή στη διάθεση αντιμετώπισής της ενόψει της επισειόμενης σοβιετικής απειλής, το μεταπολεμικό γερμανικό «οικονομικό θαύμα» και η επανένωση είναι από μόνα τους ογκωδέστατα κεφάλαια της ιστορικής αναζήτησης.

Εξίσου σημαντική είναι, τουλάχιστον από την οπτική γωνία του Έλληνα παρατηρητή και αναγνώστη, η διαμόρφωση και εξέλιξη του γερμανικού αποτυπώματος στα ελληνικά πράγματα κατά τη διάρκεια όλης αυτής της περιόδου. Η ιδιαίτερη σχέση της Γερμανίας με την οθωμανική Τουρκία, οι επιρροές που συνέβαλαν στον Εθνικό Διχασμό, ο μεσοπόλεμος και η διείσδυση γερμανικών επιχειρηματικών συμφερόντων στην Ελλάδα, η

Κατοχή και η απάνθρωπη συμπεριφορά της διοίκησης και των στρατευμάτων κατοχής στη χώρα, η διερεύνηση των μεταπολεμικών ελληνογερμανικών σχέσεων έως τις μέρες μας, και σε διμερές όσο και στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι μερικά από τα θεμελιώδη ζητήματα που προσεγγίζει ο συγγραφέας.

Το βιβλίο του Χαρβαλιά έχει προφανείς και αναμφισβήτητες αρετές. Καταρχήν είναι ένα βιβλίο «βαρύ», με την έννοια ότι δεν προσφέρεται για εύκολο διάβασμα. Απαιτεί συγκέντρωση, τεταμένη προσοχή, συχνή επανάληψη ανάγνωσης των ήδη διαβασμένων σελίδων, ενίοτε ακόμα και σημειώσεις. Δεν είναι βιβλίο χαλάρωσης αλλά βιβλίο έντασης και εγρήγορσης.

Δεύτερον, ήδη από τις πρώτες σελίδες γίνεται ολοφάνερο ότι ο συγγραφέας έχει βάλει πολλή εργασία, αναζήτηση και λεπτομερή έρευνα για να βρει το υλικό του. Είναι δουλεμένο με πολλές πηγές, διεθνείς κυρίως, αρκετές μάλιστα γερμανικές, πολλές δημοσίευτες ή ελάχιστα γνωστές, θαμμένες στη λήθη της από χρόνια εξάντλησης της έκδοσής τους ή ακόμη και της ηθελημένης συσκότισής τους. Ο πλούτος των πληροφοριών είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακός. Η πρωτογενής του ύλη είναι απόλυτα ενδεικτική της προσπάθειας που έχει καταβληθεί και ενσωματωθεί στο ανά χείρας πόνημα.

Τρίτον, το βιβλίο είναι εξόχως αποκαλυπτικό. Κι αυτό, όχι μόνο αναφορικά με γεγονότα που έλαβαν χώρα πίσω από το φως των προβολέων. Αλλά πρωτίστως για τον ρόλο προσώπων ή μηχανισμών που συνέβαλαν στη διαμόρφωση εξελίξεων, κάποτε καθοριστικών. Εκπλήσσει, όχι πάντα θετικά, η ιχνηλάτηση των κινήτρων, των στόχων, των μεθόδων και του βαθμού επιρροής. Εξίσου σημαντική, η παράθεση στοιχείων που ερμηνεύουν τη στάση τους, όπως επίσης η ικανότητα του συγγραφέα να συσχετίζει τις διαδρομές και τις απώτερες, συχνά μύχιες, βλέψεις τους. Η απεικόνιση της αλληλεπίδρασης εμφανών και αφανών πρωταγωνιστών στη διαμόρφωση καταστάσεων περιλαμβάνεται στα μεγάλα ατού της ματιάς και της γραφής του.

Τέταρτον, εγείρονται ερωτήματα και διατυπώνονται προβληματισμοί που απέχουν πολύ από τον συνηθισμένο τρόπο γραφής. Ερωτήματα σκληρά, που κατά κανόνα αποσιωπώνται ή στην καλύτερη περίπτωση συγκαλύπτονται κάτω από περίτεχνες και εξωραϊσμένες διατυπώσεις. Είναι τεράστιο προσόν ενός βιβλίου το να μην υπόκειται σε διπλωματικούς ή πολιτικούς περιορισμούς για αυτοσυγκράτηση, αλλά, αντιθέτως, να εκθέτει απόψεις με τρόπο ευθύ, ξεκάθαρο, ενίοτε ωμό και «σοκαριστικό».

Το προαναφερθέν χαρακτηριστικό δεν είναι βέβαια άσχετο από το γενικότερο ύφος του συγγραφέα. Όπως ήδη ελέχθη, ο Χαρβαλιάς έχει διανύσει μακρά δημοσιογραφική διαδρομή και ο τρόπος γραφής του είναι γνωστός. Άμεσος, αιχμηρός, χωρίς αναστολές και καθωσπρεπισμούς. Μπορεί κανείς να συμφωνεί ή να διαφωνεί μαζί του, μπορεί να αρέσκειται ή να ενοχλείται από τα γραπτά του. Κανείς όμως δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι κρύβει τις θέσεις του ή ότι τις καλύπτει με επαμφοτερίζουσες (γλυκανάλατες) διατυπώσεις. Ο Χαρβαλιάς έχει άποψη, συχνά ισχυρή άποψη, και την παρουσιάζει στα ίσια, με τον δικό

του μετωπικό, κάποτε και δηκτικό ή επιθετικό (φλογερό) τρόπο. Τίθεται το ερώτημα πόσο αντικειμενικό είναι το βιβλίο. Η απάντηση είναι αρνητική. Είναι παραπάνω από φανερό ότι ο Χαρβαλιάς μεροληπτεί. Παίρνει θέση, όπως σε όλα τα κείμενά του. Και η βασική του θέση είναι πως ο ρόλος της Γερμανίας σε όλη την ιστορική περίοδο που πραγματεύεται το βιβλίο υπήρξε μάλλον επιβλαβής και επικεντρωμένος στην εξυπηρέτηση των δικών της αποκλειστικά συμφερόντων. Θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί ότι διακατέχεται σχεδόν από κάποια προκατάληψη (idée fixe) για τη χώρα αυτή και τη διαχρονική συμπεριφορά της. Όμως, πράγμα πολύ σημαντικό, δεν το κρύβει. Ούτε κρύβεται ο ίδιος πίσω από προφάσεις αμεροληψίας. Έχει άποψη, όπως πάντα ισχυρή, και την εκθέτει· αφού έχει βάλει τεράστιο κόπο να βρει στοιχεία, να συγκεντρώσει πληροφορίες, να επεκτείνει την ιστορική έρευνα, να θεμελιώσει τα επιχειρήματά του.

Το παραπάνω ερώτημα όμως μπορεί να προεκταθεί: πόσο αντικειμενικό μπορεί να είναι ένα βιβλίο, οποιοδήποτε βιβλίο. Διότι, ανεξάρτητα από τις προθέσεις του συγγραφέα, είναι προφανές ότι οι αντιλήψεις του, οι εμπειρίες του, η άποψη που έχει διαμορφώσει επηρεάζουν καθοριστικά τον τρόπο γραφής του. Βεβαίως υπάρχουν διαβαθμίσεις, όχι σπάνια σοβαρές. Από την εμπειριστατωμένη έρευνα και την ενδελεχή παράθεση επιχειρημάτων έως την απροκάλυπτη προπαγάνδα υπάρχει τεράστια διαφορά. Παρ' όλα αυτά, το υποκειμενικό στοιχείο έχει αναμφισβήτητα τόσο κομβικό ρόλο, που θέτει σε αμφισβήτηση την αναζήτηση της πλήρους αντικειμενικότητας. Άλλωστε, δε σπανίζει και το φαινόμενο η δήθεν αναζήτησή της να υποκρύπτει την υποκριτική και υστερόβουλη πρόθεση να μην εκφέρεται άποψη ή να υιοθετείται κάποια επιτηδευμένη ουδετερότητα. Ή, όπως το διατύπωσε ο διάσημος Άγγλος συγγραφέας και φιλόσοφος Gilbert Chesterton με τον δικό του καυστικό και εκκεντρικό τρόπο: «Η αμεροληψία είναι η πομπώδης ονομασία της αδιαφορίας, η οποία είναι η καλαίσθητη ονομασία της άγνοιας».

Υπάρχουν ακόμη τρία αξιομνημόνευτα στοιχεία που, κατά τη γνώμη μου, προσθέτουν ουσιαστικά στην αξία του βιβλίου. Καταρχήν, το ζήτημα της θεώρησης που έχει κάθε χώρα για τον εαυτό της, τον κόσμο και τη σχέση της με αυτόν. Το γεγονός δηλαδή ότι κάθε χώρα διαμορφώνει διαχρονικά και ιστορικά μια συγκεκριμένη αντίληψη κυρίως σε σχέση με τον γεωπολιτικό της ρόλο, αντίληψη που εκτός των άλλων επηρεάζεται βαθύτατα από τα γεωγραφικά της δεδομένα. Το κρίσιμο στοιχείο είναι ότι η αντίληψη αυτή αποτυπώνεται στη συμπεριφορά και τις προτεραιότητες της χώρας αυτής, ασχέτως κυβερνητικών ή και καθεστωτικών αλλαγών. Με άλλα λόγια, είτε με καθεστώδες απόλυτης μοναρχίας, συνταγματικής βασιλείας, αυταρχικής δικτατορίας ή και παντελούς ολοκληρωτισμού, αλλά είτε και με δημοκρατικό κοινοβουλευτικό πολίτευμα, οι βασικές συνιστώσες στη θεμελιακή αυτή αντίληψη παραμένουν αναλλοίωτες. Μπορεί να μεταβάλλονται οι συνθήκες και

οι περιστάσεις, μπορεί να διαφοροποιούνται τα μέσα και οι πολιτικές, μπορεί να μετεξελίσσεται η ρητορική, η πραγματική όμως κεντρική κοσμοθεώρηση (Weltanschauung) διατηρείται σταθερή.

Δεύτερον, ο ρόλος των ηγετικών ομάδων και τάξεων, πολιτικών, επιχειρηματικών και οικονομικών, στρατιωτικών και διπλωματικών, όχι μόνο σε ό,τι αφορά την προώθηση των συμφερόντων τους σε σχέση με την προαναφερθείσα συνολική κοσμοαντίληψη αλλά και σε σχέση με την αλληλεπίδρασή τους. Ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτα, η παράθεση στοιχείων, πληροφοριών και βιογραφικών διαδρομών για τον ρόλο των ελίτ ένθεν και κείθεν του Ατλαντικού στη διαμόρφωση των σχέσεων ΗΠΑ και Γερμανίας, κυρίως στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια.

Και τέλος, ανεκτίμητη η συνεισφορά του βιβλίου στην περιγραφή, λεπτομερή εξιστόρηση και θεμελίωση των ελληνικών απαιτήσεων έναντι της Γερμανίας, που απορρέουν από τη δράση της κατοχικής διοίκησης και των δυνάμεων κατοχής στα μαύρα χρόνια 1941-1944. Απαιτήσεις που εδράζονται σε οφειλόμενες αποζημιώσεις και επανορθώσεις, καθώς και στην αποπληρωμή του αναγκαστικού κατοχικού δανείου, παρατίθενται και αναδεικνύονται με τρόπο σιβαρό και συνεκτικό. Και επιχειρηματολογία πειστική, ώστε, παρά τις υπαρκτές και ορατές δυσκολίες στον χειρισμό του, να ενισχύουν ουσιαστικά την άποψη ότι το θέμα παραμένει ανοιχτό, με όχι αμελητέες ελπίδες για την ελληνική πλευρά μερικής έστω μελλοντικής δικαίωσης.

Είναι αρκετά τα σημεία που έχω διαφορετική άποψη από τον συγγραφέα. Και σε ό,τι αφορά τη δική του ερμηνεία για ιστορικά γεγονότα. Και ακόμα περισσότερο για τον ρόλο συγκεκριμένων προσώπων στα όσα διαδραματίστηκαν ειδικά σε πολύ δύσκολες εποχές. Θεωρώ ότι κάποιες φορές οι κρίσεις του είναι μονομερείς, αφοριστικές, και υπό μία έννοια αδικούν αγαθές προθέσεις.

Είναι όμως το κριτήριο αυτό το καθοριστικό για να κρίνει κανείς μια συγγραφική δουλειά; Το κατά πόσον συμφωνεί δηλαδή με τις απόψεις και κρίσεις που εκτίθενται; Η απάντηση είναι προφανώς αρνητική.

Η αξία ενός βιβλίου κρίνεται από την εργασία και τον κόπο που απαιτήσε, από την έρευνα και τον πλούτο των πληροφοριών που περιέχει, από τη διεισδυτική ματιά και την κοφτερή πένα του συγγραφέα.

Άλλωστε, ένα βιβλίο με το οποίο συμφωνούμε είναι συχνά ένα βαρετό βιβλίο. Ή, ακόμα χειρότερα, ένα βιβλίο που μας δημιουργεί μια επίπλαστη αίσθηση ικανοποίησης και ανακούφισης, αφού επιβεβαιώνει τις ήδη διαμορφωμένες απόψεις μας.

Η υπεραξία όμως ενός βιβλίου είναι να γεννήσει σκέψεις και ερωτηματικά, να εγείρει προβληματισμούς, να ανοίξει δρόμους για νέες ιδέες και πιθανώς για κυσοφορία ανα-

θεωρήσεων απέναντι στη βολική άνεση της προκατειλημμένης σιγουριάς μας. Με απλά λόγια, ένα βιβλίο αξίζει τόσο περισσότερο, όσο περισσότερο μας αναγκάζει να μην το κλείσουμε εύκολα, αναβάλλοντας τη συνέχιση της ανάγνωσης ελαφρά τη καρδία· όσο περισσότερο μας δυσκολεύει τον ύπνο γιατί έχει προκαλέσει αναπροβληματισμούς, και όσο την επόμενη μέρα μας επιβάλλει να αναζητήσουμε πρόσθετες πηγές και πληροφορίες. Πάνω απ' όλα, ένα καλό βιβλίο είναι κυρίως αυτό που δεν ξεχνάς το περιεχόμενό του τις επόμενες μέρες.

Στις συνθήκες της εποχής του και με το δικό του πληθωρικό και καυστικό ύφος, ο Ισαάκ Ασίμοφ τόνιζε: «Κάθε βιβλίο που αξίζει να απαγορευτεί είναι βιβλίο που αξίζει να διαβαστεί». Και είχε δίκιο.

Με αυτά τα κριτήρια, ο Γιώργος Χαρβαλιάς επιτυγχάνει τον στόχο του απόλυτα. Καλή ανάγνωση!

Κώστας Καραμανλής
Αθήνα, Ιανουάριος 2023

Εισαγωγή

Μερικές απαραίτητες διευκρινίσεις...

Πολύ σπάνια τα πράγματα στη ζωή έρχονται όπως τα σχεδιάζεις. Μάλλον γι' αυτό οι αρχαίοι ανακάλυψαν το «ουδέν κακόν αμιγές καλού». Στο ίδιο πνεύμα, τείνω να πιστεύω, προέκυψε και αυτό το βιβλίο.

Ξεκίνησε σαν ένα ολιγοσέλιδο ελληνικό παράρτημα μιας πολύ ευρύτερης συγγραφικής μελέτης, με την οποία καταπιάστηκα την περίοδο της πανδημίας, τότε που όλοι βρεθήκαμε κλεισμένοι στα σπίτια μας, ψάχνοντας τρόπους να σκοτώσουμε την ανία. Η ιδέα μιας έρευνας που θα αναζητούσε τα αίτια αλλά και τις επιπτώσεις της γερμανικής ηγεμονίας στην Ευρώπη με βασάνιζε από καιρό. Κι όσο περνούσαν τα χρόνια, η επικαιρότητα καθιστούσε την επιθυμία μου όλο και πιο επιτακτική.

Πρωτοσυνάντησα το «γερμανικό φαινόμενο» κάπου στα τέλη της δεκαετίας του '80, όταν βρέθηκα για μεταπτυχιακές σπουδές στο Λονδίνο. Ιδιαίτερες σχέσεις με τη Γερμανία δεν είχα, ήταν σίγουρο όμως πως, μελετώντας στρατιωτική ιστορία στο Τμήμα Σπουδών Πολέμου του King's College, θα έπεφτα πάνω της. Θέλοντας και μη.

Έπειτα από εκείνο το ακαδημαϊκό συναπάντημα, που απλά ενίσχυσε την (επι)γνώση κάποιων ιστορικών γεγονότων, ξαναβρήκα τους Γερμανούς μπροστά μου στην αρχή της βαλκανικής κρίσης. Αυτή τη φορά ως νεαρός διπλωματικός ρεπόρτερ, όταν κάλυπτα με αποστολές τον πόλεμο στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Τότε ήταν που άρχισαν να με ζώνουν τα φίδια. Γιατί συνειδητοποίησα ότι το γερμανικό έθνος δεν έχει λύσει ακόμη τους λογαριασμούς του με την ιστορία.

Το αποτύπωμα της Γερμανίας στη βίαιη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, με όσα δεινά αυτή προκάλεσε, παραμένει στο μυαλό μου ανεξίτηλο. Όμως αυτό που με τρόμαξε περισσότερο –εκτός από την πεισματική της εμμονή– ήταν ότι ο απώτερος στρατηγικός στόχος αυτού του σχεδίου έμοιαζε να έχει βγει από επιτελικό χάρτη του Πρώτου ή του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Μια νέα Mitteleuropa, με παραδοσιακούς πελάτες (Τσεχία, Ουγγαρία, Κροατία, Σλοβενία) και στην περίμετρο εύκολα χειραγωγούμενα υβριδικά κράτη, όπως η Βοσνία, τα Σκόπια ή το Κόσοβο, παρέα με την πάντα πρόθυμη Αλβανία.

Ο γερμανικός αιφνιδιασμός, με τη μονομερή αναγνώριση της Κροατίας και της Σλοβενίας το 1991, έπιασε στον ύπνο τους υπόλοιπους Ευρωπαίους, πλην Αυστρίας. Όπως και τους Αμερικανούς, που δεν είχαν ακόμη συμφιλιωθεί με την ιδέα μιας αποσυναρμολόγησης της γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας. Η γερμανική διπλωματία, αρχικά υπό την καθοδήγηση του Γκένσερ, έδρασε αστραπιαία, σαν το αρπακτικό που μυρίζεται αίμα και επιτίθεται ασυγκράτητο στη λεία του.

Ομολογώ ότι αυτά τα ανακλαστικά γεωστρατηγικής βουλιμίας, που εκδηλώθηκαν πολύ άγαρμπα, με έβαλαν σε δύσκολες σκέψεις για τους πραγματικούς στόχους της Γερμανίας. Μερικούς μήνες αργότερα, κάλυψα ως δημοσιογραφικός απεσταλμένος τη διάσκεψη του Μάαστριχτ, όπου οι Γερμανοί πρωτοφόρεσαν δημοσιονομικό κορσέ στην Ευρώπη, εγκλώβισαν στα σχέδιά τους τη μονίμως ευκολόπιστη Γαλλία και συμπαρέσυραν ακόμη και τη Βρετανία στην ιδιοτελή βαλκανική τους πολιτική.

Όταν οι Γερμανοί πέτυχαν τον στόχο τους, με αξιοσημείωτη ανοχή, οφείλω να πω, του ξεδονιασμένου τότε ρωσικού παράγοντα, κατέβασαν ταχύτητα στα Βαλκάνια. Τη σκυτάλη της σταυροφορίας κατά των Σέρβων είχαν παραλάβει οι ΗΠΑ, με τον νεοεκλεγμένο Μπιλ Κλίντον. Η βρόμικη δουλειά γινόταν πλέον από άλλους. Έτσι, τα επόμενα χρόνια έριξαν το βάρος τους στη λειτουργική ενσωμάτωση του αδελφού ανατολικού τμήματος και στην υλοποίηση του στόχου της ευρωπαϊκής νομισματικής ενοποίησης, προς εξυπηρέτηση των δικών τους οικονομικών επιδιώξεων.

Όταν όμως ήρθε η ώρα να βομβαρδιστεί η Σερβία από το ΝΑΤΟ, κατά παράβαση κάθε κανόνα διεθνούς δικαίου, ακόμη και της επίσημης θέσης των Ηνωμένων Εθνών, οι Γερμανοί βρέθηκαν πάλι στην πρώτη γραμμή. Και ήταν ένας άλλος υπουργός Εξωτερικών που υπέγραψε την επιστροφή της Λουφτβάφε στον τόπο του εγκλήματος. Ο «πράσινος» Γιόσκα Φίσερ, το παλιό παιδί των λουλουδιών, που τραγουδούσε το «ειρήνη-αγάπη-ελευθερία» τη δεκαετία του '60, θυμήθηκε αίφνης το «Deutschland über alles»...

Αυτή λοιπόν η αγαστή σύμπτωση Γερμανών πολιτικών από σχεδόν ολόκληρο το κοινοβουλευτικό φάσμα για τη διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων, και μάλιστα σε βάρος χωρών που είχαν μαρτυρήσει στα χέρια του Τρίτου Ράιχ, μεγάλωσε ακόμη περισσότερο τις υποψίες μου. Δέκα περίπου χρόνια αργότερα προέκυψε η κρίση χρέους και ο Ευρωπαϊκός Νότος ξαναγνώρισε το κακό πρόσωπο της Γερμανίας. Ανάλγητο, απάνθρωπο, αδίστακτο. Τότε πρωτοάκουσα από τα χείλη του Γερμανού υπουργού Οικονομικών Βόλφγκανγκ Σόιμπλε και τον όρο «ηθικός κίνδυνος». Τον οποίο συνεπάγεται –υποτίθεται– η αθέτηση υποχρεώσεων από τις υπερχρεωμένες χώρες, τα δακτυλοδεικτούμενα «γουρουνάκια» της Μεσογείου. Οι συμφωνίες πρέπει να τηρούνται, έλεγε ο Σόιμπλε, επικαλούμενος το γνωστό λατινικό ρητό. Γιατί τα χρέη ούτε μοιράζονται ούτε χαρίζονται...

Σοβαρά όμως; Η Γερμανία τα έλεγε αυτά; Που είδε τα χρέη της να χαρίζονται δύο φορές τον τελευταίο αιώνα; Αλήθεια, πώς θα ήταν η Γερμανία σήμερα αν είχε οδηγηθεί σε πλήρη αποβιομηχανοποίηση, όπως προέβλεπαν τα αρχικά σχέδια των Συμμάχων το 1945; Πού θα βρισκόταν αν δεν είχαν παραγραφεί τα χρέη της το 1953; Τι θα είχε απογίνει χωρίς την έντεχνη ανάδειξη του «σοβιετικού μπαμπούλα», που της έδωσε άμεση παραγραφή αμαρτιών και εγκλημάτων, προκειμένου να ξαναστήσει την οικονομία της; Γιατί, κακά τα ψέματα, η Γερμανία δεν τιμωρήθηκε, παρά μόνο από τον ίδιο της τον εαυτό. Ο πολιτισμένος κόσμος υπήρξε ιδιαίτερα γενναιόψυχος μαζί της.

Ξεκίνησα λοιπόν την έρευνά μου τον μοναχικό χειμώνα του 2020, με αφορμή το ρητορικό ερώτημα αν έχουν οι Γερμανοί δικαίωμα να παραδίδουν μαθήματα ηθικής και πολιτικής ορθότητας στη σύγχρονη Ευρώπη. Στην πορεία, άρχισα να ανακαλύπτω και άλλα πράγματα για την κυριαρχική ιδιοσυγκρασία τους.

Η ματιά μου δεν μπορούσε να μην έχει ιστορική προσέγγιση, αφού έτσι έχω εκπαιδευτεί. Στην περίπτωση των Γερμανών, άλλωστε, τίποτε δεν μπορεί να εξηγηθεί χωρίς μια στοιχειώδη αντίληψη της ευρωπαϊκής ιστορίας, των τελευταίων τουλάχιστον εκατό ετών. Δοκιμάστε να την ξαναδιαβάσετε και είναι βέβαιο ότι θα σκοντάψετε σε πολλές εκφάνσεις της περιοδικότητας του γερμανικού φαινομένου.

Τα σχέδια για επιβολή στην Ευρώπη προϋπήρχαν του Χίτλερ, ας μη γελιόμαστε. Και συνεχίζουν να υπάρχουν μετά από αυτόν. Τα μέσα υλοποίησης, όμως, προσαρμόζονται στις ιστορικές συγκυρίες. Πρόκειται γι' αυτό που ονομάζω «προσαρμοστική κυριαρχία» και σήμερα αποτελεί εθνικό δόγμα όχι μόνο των κυβερνήσεων αλλά και ολόκληρου του γερμανικού πολιτικού φάσματος. Ο στρατιωτικός ιμπεριαλισμός της αυτοκρατορικής Γερμανίας, και αργότερα του ναζιστικού καθεστώτος, υποκαταστάθηκε από έναν σκληρό οικονομικό εθνικισμό, που ξεδιπλώθηκε τη δεκαετία του '50, χαλιναγωγήθηκε μέχρι να κτιστεί η νέα γερμανική αυτοπεποίθηση, και από τότε εκδηλώνεται απροκάλυπτα.

Πιο καλά απ' όλους το περιγράφει ένας Γερμανός, ο επιφανής κοινωνιολόγος Ούλριχ Μπεκ, μέσα σε δύο παραγράφους του μικρού αλλά περιεκτικού βιβλίου του *Από τον Μακιαβέλλι στη Μερκιαβέλλι*, που εκδόθηκε το 2013 και στα ελληνικά:

«Η νέα γερμανική εξουσία στην Ευρώπη δε βασίζεται στη βία ως ultima ratio, όπως παλαιότερα», γράφει. *«Δεν της χρειάζονται όπλα για να επιβάλει τη θέλησή της στα άλλα κράτη (...) Η εξουσία που εδράζεται στην οικονομία είναι πολύ πιο ευκίνητη: είναι πανταχού παρούσα, χωρίς να χρειάζεται να κάνει εισβολή. Το δυναμικό εκβίασης που διαθέτει δεν πηγάζει από τη λογική του πολέμου, αλλά από το φόβητρο της επαπειλούμενης οικονομικής κατάρρευσης (των άλλων)».*

Είμαι πολύ περίεργος τι θα έλεγε σήμερα αυτός ο εξαιρετικός διανοητής και σφοδρός επικριτής της Μέρκελ, αν έβλεπε το κόμμα της δικής του προτίμησης, τους «φιλειρηνιστές» Σοσιαλδημοκράτες, να πρωτοστατούν στον ψυχροπολεμικό επανεξοπλισμό της Γερμανίας. Με στρατιωτικές δαπάνες μαμούθ, που μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν αδιανόπτες.

Δυστυχώς, η φωνή του σίγησε ξαφνικά, ανήμερα της Πρωτοχρονιάς του 2015. Νομίζω όμως ότι κι ο Μπεκ μάλλον θα δυσκολευόταν να εξηγήσει από ποιον ακριβώς κινδυνεύει η σημερινή Γερμανία, με τον άκρως επαγγελματικό στρατό διακοσίων χιλιάδων ανδρών της Μπούντεσβερ (Bundeswehr) και τα οπλικά συστήματα αιχμής που εξάγει σε όλο τον κόσμο. Γιατί να θέλει να οπλιστεί σαν αστακός;

Κι εδώ φθάνουμε στο αρχικό –υπαρξιακό για τη Γερμανία αλλά και για όλους εμάς– ερώτημα. Μέχρι πού θα μπορούσε να φτάσει η αγωνία της να επιβληθεί στην Ευρώπη;

Η γερμανική οικονομική κυριαρχία είναι δεδομένη. Αλλά με αφορμή την Ουκρανική κρίση, που ενεργοποίησε και κάποια βαθιά κρυμμένα αντιρωσικά ανακλαστικά, το Βερολίνο τώρα θέλει να πρωταγωνιστήσει και στο στρατιωτικό πεδίο. Να στελεχώσει με Γερμανούς τον Ευρωστρατό και να οδηγήσει ως ηγέτορας τους Ευρωπαίους στις μελλοντικές πολεμικές αναμετρήσεις, που κανείς δε γνωρίζει ποιες θα είναι.

Αξίζει η Γερμανία, με το προβληματικό της παρελθόν, την εμπιστοσύνη των Ευρωπαίων για μια τόσο κρίσιμη αποστολή; Πολλές χώρες του ευρωπαϊκού Βορρά, ιδίως η Φινλανδία, η Σουηδία και οι Βαλτικές, που έχουν παλιές παρτίδες με τους Ρώσους, ευχαρίστως θα της παραχωρούσαν τον ρόλο. Αλλά αυτοί που έχουν γνωρίσει στο παρελθόν τη γερμανική μπότα παραμένουν επιφυλακτικοί. Μπορεί να εκθρευούνται τους Ρώσους, παράλληλα όμως θυμούνται και τους Ναζί...

Η Γερμανία, ας μην ξεχνάμε, απέτυχε στις εξετάσεις και κατά την περίοδο της πανδημίας. Η στάση της έδειξε ότι η Ευρώπη δεν μπορεί να βασίζεται πάνω της για μια ομπρέλα προστασίας έναντι συλλογικών απειλών, απ' όπου κι αν αυτές προέρχονται.

Όταν εμφανίστηκε ο Covid, το Βερολίνο έμοιαζε σαν τον διαχειριστή της πολυκατοικίας που φωνάζει για να εισπράξει τα κοινόχρηστα, αλλά στην πρώτη διαρροή του λέβητα, πανικόβλητος, αρνείται να πληρώσει τον υδραυλικό και επισκευάζει τη ζημιά μόνο στο δικό του διαμέρισμα. Σήμερα οι ίδιοι οι Γερμανοί απαιτούν την αλληλεγγύη των υπολοίπων για τα ενεργειακά τους βάσανα, που στο κάτω κάτω οι ίδιοι προκάλεσαν, με την ιδεοληψία της «πράσινης μετάβασης» σε μια εμφανώς ανώριμη αγορά και χωρίς πρώτα η Ευρώπη να έχει απεξαρτηθεί από το ρωσικό φυσικό αέριο.

Η ιδιοτέλεια και η υποκρισία, σε συνδυασμό με την απληστία, αποτελούν διαχρονικό σήμα κατατεθέν της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής, που ξέρει να κρύβει τις προθέσεις της μέχρι την ώρα που αποφασίζει να τις εκδηλώσει.

Η ερμηνεία του γερμανικού φαινομένου και των συνεπειών του, από τις Βερσαλλίες μέχρι τις μέρες μας, αποτελεί το αντικείμενο της επίπονης μελέτης με την οποία καταπιάστηκε για δύο περίπου χρόνια. Θέλω να πιστεύω ότι οι συνθήκες θα μου επιτρέψουν να την εκδώσω σύντομα στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Το βιβλίο όμως που κρατάτε στα χέρια σας κατάφερε να προηγηθεί, εξαιτίας μιας παράκαμψης σχεδόν υποχρεωτικής.

Το φθινόπωρο του 2021, έχοντας ολοκληρώσει τον κύριο όγκο της δουλειάς, έκρινα σκόπιμο να προσθέσω ένα μικρό ελληνικό παράρτημα, δηλαδή ένα επιπλέον κεφάλαιο

για την ελληνική εμπειρία από τις σχέσεις με τη Γερμανία στο πέρασμα του χρόνου. Αφού απευθυνόμουν και στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό, η προσθήκη ήταν αναγκαία.

Ανατρέχοντας όμως στο ζήτημα, διαπίστωσα ότι η Ελλάδα δεν αποτελεί απλώς ένα χαρακτηριστικό case study της μεταπολεμικής γερμανικής δεσποτείας στην Ευρώπη, όπως αρχικά φανταζόμουν. Η ελληνική περίπτωση είναι η πραγματική επιτομή της. Ο απόλυτος ορισμός της τευτονικής ύβρεως, με την αρχαιοελληνική σημασία της λέξης.

Η μεταπολεμική μεταχείριση της χώρας μας από τη Γερμανία –με την πρόθυμη συναίνεση, δυστυχώς, εκλεγμένων ελληνικών κυβερνήσεων– συνιστά ένα διαρκές σκάνδαλο, ελάχιστα γνωστό στους σημερινούς Έλληνες. Και δεν αναφέρομαι στη σημερινή περίοδο δανειακής ομηρίας, που οφείλεται εν πολλοίς σε αποφάσεις του Βερολίνου. Οι ρίζες του προβλήματος εντοπίζονται πολύ νωρίτερα, όταν οι διεθνείς συγκυρίες υποχρέωσαν την κατεστραμμένη και δικασμένη από τους Ναζί Ελλάδα να συμφιλιωθεί με τους ολετήρες της. Χωρίς πρώτα να έχει επέλθει η αποκατάσταση ούτε της ηθικής ούτε της νομικής τάξης. Με τους εγκληματίες πολέμου ατιμώρητους.

Ο εξαγνισμός εξπρές της μεταπολεμικής Γερμανίας με τη συνταγή «λήθη χωρίς κάθαρση» δεν ήταν ασφαλώς ελληνικό παράδοξο. Υπαγορεύτηκε από διεθνείς ισορροπίες και την ξαφνική ανάδειξη της κομμουνιστικής απειλής, που στην περίπτωση της χώρας μας πήρε ένοπλη διάσταση.

Το φαινόμενο ήταν λοιπόν γενικότερο. Η συμφιλίωση του δυτικού κόσμου με τη Γερμανία, που είχε κάψει την Ευρώπη, υπήρξε απότομη και σε μεγάλο βαθμό υποχρεωτική. Αλλά στην περίπτωση της Ελλάδας υπήρξε και εντελώς καταχρηστική. Γιατί πρόέκυψε χωρίς οι Γερμανοί να αναγνωρίσουν –όπως σε άλλες περιπτώσεις– τις ιστορικές ευθύνες τους για την ολική καταστροφή της χώρας και τις συμβατικές τους υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτές.

Ελάχιστα χρόνια μετά τη λήξη του πολέμου, προσέγγισαν την Ελλάδα χωρίς κανένα σύμπλεγμα ενοχής, σε μια λογική περασμένα-ξεχασμένα. Αλλά αυτό, σε μια χώρα που καταστράφηκε ολοσχερώς, πληρώνοντας αναλογικά τεράστιο φόρο αίματος και βλέποντας τον πλούτο της να υφαρπάζεται με ληστρικό τρόπο, ισοδυναμούσε με ύβρι.

Αποκαμωμένοι από έναν εμφύλιο πόλεμο, άμεσο αποτέλεσμα της ναζιστικής κατοχής –ας μην το ξεχνάμε αυτό–, οι Έλληνες πολιτικοί προσπέρασαν τη γερμανική αναιδεια, ψάχνοντας να βρουν τρόπους οικονομικής ανάταξης της χώρας. Συνέχισαν λοιπόν τις δοσοληψίες με τους Γερμανούς, στη λογική business as usual. Αλλά και με σύμπλεγμα κατωτερότητας.

Αυτή η ξαφνική επαναφορά της κανονικότητας στις ελληνογερμανικές σχέσεις, πριν καλά καλά στεγνώσει το αίμα των αθώων που σκοτώθηκαν στη διάρκεια της Κατοχής,

είναι ένα κεφάλαιο σκοτεινό και δυσάρεστο, που έχει επίσης τις εξηγήσεις του. Αλλά, στην πράξη, δεν οδήγησε ποτέ σε πλήρη εξομάλυνση. Απλά οι εκκρεμότητες μπήκαν κάτω απ' το χαλί. Κουκουλώθηκαν...

Από τη στιγμή που στη χώρα μας δεν έχουν δοθεί πολεμικές επανορθώσεις ή ατομικές αποζημιώσεις στην πλειονότητα των θυμάτων, κυρίως όμως από τη στιγμή που δεν έχει ρυθμιστεί η μεγαλύτερη συμβατική υποχρέωση της Γερμανίας, δηλαδή το Αναγκαστικό Δάνειο, δεν μπορούμε να μιλάμε για περασμένα-ξεχασμένα. Το ιστορικό φορτίο εξακολουθεί είναι πολύ βαρύ για λογαριασμό της Γερμανίας, κάνοντας το ισοζύγιο ηθικής στις σχέσεις των δύο χωρών να γέρνει επικίνδυνα.

Αυτήν ακριβώς τη διάσταση θεώρησα υποχρέωσή μου να αναδείξω. Εξού και το σύγγραμμά μου παράτημα για τις ελληνογερμανικές σχέσεις έγινε από μόνο του ένα βιβλίο, η έκδοση του οποίου έκρινα ότι όφειλε να προηγηθεί. Αφενός επειδή η ελληνική εμπειρία συμπυκνώνει με ανάγλυφο τρόπο το διαχρονικό συμπεριφορικό σύνδρομο της Γερμανίας. Και, κυρίως, γιατί με τη Γερμανία εξακολουθούν να μας χωρίζουν ανοικτοί λογαριασμοί, τους οποίους –εμείς τουλάχιστον– δεν πρέπει να λησμονούμε.

Υπάρχει ακόμη χρόνος να διευθετηθούν, αρκεί να βρεθεί ελληνική κυβέρνηση αποφασισμένη να τιμήσει την εντολή του ελληνικού λαού, όπως αυτή εκφράστηκε στην ιστορική συνεδρίαση της Βουλής τον Απρίλιο του 2019. Στο βαθμό που οι Έλληνες πολιτικοί αγνοούν αυτή τους την υποχρέωση, «ξεχνώντας» να θέσουν το θέμα των επανορθώσεων στη Γερμανία, καθίστανται υπόλογοι όχι μόνο έναντι των ψηφοφόρων τους αλλά και έναντι της ίδιας της ιστορίας.

Διαβάζοντας αυτό το βιβλίο, κάποιοι από εσάς θα μάθετε πράγματα που ούτε μπορούσατε να φανταστείτε. Θα απορήσετε, ίσως ακόμη και να θυμώσετε με ορισμένες από τις αθέατες πτυχές μιας γερμανικής πατρωνίας που συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας. Σημασία έχει, όμως, η επίγνωση προς τα πού βαδίζουμε. Να ξέρουμε ποιοι είναι οι Γερμανοί, πώς σκέφτονται και τι ζητούν από τη χώρα μας. Γιατί, κακά τα ψέματα, ο πολυδιαφημισμένος δρόμος προς την ενωμένη Ευρώπη είναι και δρόμος της απόλυτης ταύτισης με τη Γερμανία, τα συμφέροντα και οι επιδιώξεις της οποίας δε συνέπεσαν ποτέ με τα ελληνικά «θέλω». Υπό αυτή την έννοια, είναι πάντα χρήσιμη μια αναδρομή στο χθες, ιδιαίτερα όταν προκύπτουν αναλογίες με το σήμερα.

Οφείλω να ξεκαθαρίσω ότι δε διεκδικώ εύσημα πρωτότυπης ερευνητικής εργασίας, πολύ δε περισσότερο συστηματικής έρευνας αρχείων. Δόξα τω Θεώ, υπάρχουν πολλοί εξαιρετικοί νέοι ερευνητές, ιστορικοί και καθηγητές, ακόμη και διπλωμάτες, που έχουν κάνει τη δουλειά αυτή με υποδειγματικό τρόπο. Πιστεύω ότι, όπου μου δίνεται η ευκαιρία, τους αναφέρω. Γιατί η δική μου ματιά βασίζεται πάνω στη δική τους εξαντλητική

μελέτη των αρχείων. Για τα ιστορικά γεγονότα που μεταφέρω, όπως ακριβώς και στην περίπτωση της ευρύτερης μελέτης σχετικά με το γερμανικό φαινόμενο, επιδίωξα πολλαπλή διασταύρωση πηγών.

Μετά από πολλή σκέψη, όμως, απέφυγα τις πολλές υποσημειώσεις, που ενδεχομένως θα εξασφάλιζαν πρόσθετη εγκυρότητα, αλλά θα έκαναν τον μέσο αναγνώστη να χαθεί στα φιλά γράμματα των επεξηγήσεων. Όπου το θεώρησα σκόπιμο, επικαλούμαι πηγές, κατά κανόνα δευτερογενείς, κυρίως από σεβασμό σε εκείνους που έκαναν πραγματική έρευνα και όχι δημοσιογραφική αφήγηση, όπως εγώ. Στο τέλος του βιβλίου παραθέτω ενδεικτικά και μια θεματική βιβλιογραφία για όσους θέλουν να ερευνήσουν περισσότερο κάποια υποκεφάλαια των ελληνογερμανικών σχέσεων στη νεότερη περίοδο.

Νιώθω υποχρέωση να επαναλάβω ότι δεν είχα καμία φιλοδοξία να παραδώσω ένα επιστημονικά άρτιο δοκίμιο. Ένα τέτοιο μπορεί να ήταν η διδακτορική διατριβή που άφησα ατελείωτη στα φοιτητικά μου χρόνια. Αλλά αφορούσε την... Αλβανία, όχι τη Γερμανία!

Μοναδική μου, λοιπόν, φιλοδοξία είναι να μοιραστώ με τους αναγνώστες, ανυποψίαστους ή υποψιασμένους, τον προβληματισμό για την αβασάνιστη πρόσδεση της Ελλάδας σε ένα γερμανικό άρμα που στο παρελθόν λοξοδρόμησε και σήμερα δεν ξέρουμε προς τα πού τραβάει.

Ας μην ξεχνάμε ότι, σε όλες τις κρίσιμες στιγμές της νεότερης ιστορίας, Ελλάδα και Γερμανία βρέθηκαν σε αποκλίνουσες πορείες. Και η ιστορία, όπως ξέρετε, συχνά παραχαράσσεται ή λησμονείται, αλλά ποτέ δεν παραγράφεται. Στην περίπτωση της χώρας μας δεν παραγράφονται και οι ανοιχτοί λογαριασμοί...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

**Η ΠΙΟ ΠΡΟΒΛΕΨΙΜΗ...
ΠΑΡΑΞΕΝΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

1. Στο τέλος κερδίζει πάντα η Γερμανία...

Παίζοντας φουλ επίθεση επί έναν ολόκληρο αιώνα, οι Γερμανοί συχνά ανοίχτηκαν και δέχτηκαν πολλά γκολ. Στο τέλος, όμως, δικαίωσαν το αξίωμα του Λίνκερ. Κοίμισαν τον αντίπαλο, ανασυντάχθηκαν, και στην παράταση κατάφεραν να κλέψουν το τρόπαιο.

Στο πραγματικό ποδόσφαιρο, τα «Πάντσερ» δε χρειάστηκε να επιλέξουν διαιτητές. Συνήθως δεν τους είχαν ανάγκη. Στη διάρκεια των πολέμων, όμως, οι Γερμανοί ευτύχησαν να βρουν μπροστά τους τους Αμερικανούς. Αυτοί οι τελευταίοι τους έβαλαν τα κρίσιμα γκολ, αλλά ήταν και οι ίδιοι που, σε ρόλο παίκτη και ρέφερι μαζί, τους άφησαν να ξαναστήσουν την μπάλα στη σέντρα. Στο τέλος, σφύριξαν τη λήξη του αγώνα, νομίζοντας ότι έχουν κερδίσει, και μοίρασαν αναμνηστικές πλακέτες στους ηττημένους.

Οι Αμερικανοί είχαν μετρήσει λάθος το σκορ. Που, στην καλύτερη για αυτούς περίπτωση, παρέπεμπε σε ισοπαλία. Με τόσα γκολ που είχαν φάει οι Γερμανοί, το γεγονός και μόνο ότι στάθηκαν όρθιοι μέσα στο γήπεδο τους καθιστούσε ουσιαστικούς νικητές και κυρίαρχους του παιχνιδιού.

Στο τεφτέρι της ιστορίας λοιπόν οι Γερμανοί, εκτός από *survivors*, καταγράφονται και νικητές. Έχασαν δύο μεγάλους πολέμους που οι ίδιοι προκάλεσαν, αλλά τελικά κατέκτησαν την ηγετική θέση που πάντα ονειρεύονταν στην Ευρώπη. Με κρίσιμο ζωτικό χώρο, ενιαίο νόμισμα, κυρίαρχη οικονομική ισχύ και πολυδιάστατη (εσχάτως και στρατιωτική) προβολή των γεωστρατηγικών τους επιδιώξεων. Ακριβώς όπως το σχεδίαζαν από την εποχή του Φρειδερίκου του Μεγάλου.

Πώς γίνεται να χάνεις τους πολέμους, αλλά τελικά να κερδίζεις κυριαρχία και να επιβάλλεις στους άλλους τα γούστα σου; Λοιπόν, υπάρχουν τρεις τρόποι: Να δημιουργείς ένα σύμπλεγμα ηττοπάθειας, κατωτερότητας αλλά και απόλυτης εξάρτησης σε φίλους και εχθρούς, να γλιτώνεις την καταστροφή επειδή ξαφνικά φάνηκε στον ορίζοντα ένας άλλος εξωτερικός κίνδυνος ή να κάνεις τον ψόφιο κοριό και να παριστάνεις τον αναξιοπαθούντα μέχρι να ανακτήσεις πλήρως τις δυνάμεις σου. Οι Γερμανοί μετλήσαν

και τις τρεις μεθόδους με απόλυτη επιτυχία. Σταδιακά φόρτωσαν τους Γάλλους με ένα αξιοθρήντο σύνδρομο της Στοκχόλμης, έπεισαν τους Αμερικανούς ότι θα αποτελέσουν το ανάχωμα απέναντι στη σοβιετική απειλή και κοίμισαν τους Ρώσους, παριστάνοντας ότι μπορούν να κάνουν μαζί τους σπουδαίες μπιζνες. Ταυτόχρονα, φρόντισαν να εμφανιστούν φρόνιμοι και μεταμεληθέντες, δημιουργώντας στους νικητές ακόμη και τύψεις για τη μεταχείρισή τους.

Η αλήθεια είναι ότι οι Γερμανοί έπεισαν από τον έκτο και σηκώθηκαν, ξεσκονίζοντας απλώς το παντελόني τους. Η νέμεση δεν τους άγγιξε ποτέ. Αντίθετα, όλοι δούλεψαν για λογαριασμό τους.

Ακόμη και οι πρώτες ενοποιητικές δομές στην Ευρώπη, από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα έως τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση, για την εξυπηρέτηση της Γερμανίας στήθηκαν. Το σχέδιο Σουμάν γι' αυτούς φτιάχτηκε. Οι καημένοι οι Γάλλοι βαυκαλιζόνταν ότι, φέρνοντας τη Γερμανία πιο κοντά σε συλλογικά σχήματα, θα την ελέγχουν καλύτερα. Όπως κάποιοι Έλληνες ήθελαν να βάλουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση την Τουρκία, για να την... εποπτεύουν από μέσα.

Οι ονειροφαντασίες, βεβαίως, γρήγορα διαλύθηκαν. Η Γερμανία, αντί να ελεγχθεί από τους Γάλλους, έλεγξε μόνη της όλο το αφήγημα της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Εισήλθε ταπεινά και αθόρυβα στις ευρωπαϊκές δομές, ανέθεσε σε έναν πρώην Ναζι να οργανώσει τη γραφειοκρατία τους* και πολύ γρήγορα ανέτρεψε όλη τη φιλοσοφία τους. Η ιδρυτική συνθήκη της Ρώμης, που προσέδιδε μια ψευδαίσθηση ισοτιμίας στους εταίρους της τότε ΕΟΚ, είναι πλέον κουρελόχαρτο.

Η σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση δεν αφήνει κανένα περιθώριο σε μεμονωμένα κράτη να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους, ακόμη και για ζητήματα εθνικής επιβίωσης. Το σύστημα ψηφοφορίας είναι ήδη ναρκοθετημένο, ενώ πολύ σύντομα το βέτο θα καταργηθεί και τυπικά. Κατ' απαίτηση των Γερμανών φυσικά.

Θα ήταν εξαιρετικά αφελής κάποιος αν θωρούσε ότι η Γερμανία δεν έχει τις τελευταίες δεκαετίες κεντρικό έλεγχο στην τελική λήψη αποφάσεων, ειδικά για θέματα ζωτικού συμφέροντος, όπως π.χ. η έκδοση ενός ευρωομολόγου. Το Βερολίνο μπορεί να μπλοκάρει μια τέτοια πρωτοβουλία κι ας χτυπιούνται κάτω οι υπόλοιποι. Επέβαλε τις ειδικές πλειοψηφίες για να ελέγχει τη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής, στελέχωσε με Γερ-

* Αν και αυτσάιντερ αρχικά, στο κρίσιμο πόστο του πρώτου Ευρωπαϊού Επιτρόπου, το 1958, βρέθηκε... ομόφωνα εκλεγμένος ένας Γερμανός, στενός συνεργάτης του καγκελάρου Αντενάουερ. Μόνο που ο Βάλτερ Χάλσταϊν (Walter Hallstein), πατέρας του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, στα 57 του χρόνια είχε προλάβει να συνεργαστεί και με άλλους. Την εποχή που φούντωνε ο καβγάς για το Βρεξίτ, μαζί με την παραφιλολογία περί ναζιστικών καταβολών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βγήκαν στον αέρα αναφορές για την προπολεμική δράση του Χάλσταϊν, επισημαίνοντας τη συνεργασία του με τον Χίτλερ και τον ενθουσιασμό του για τη δημιουργία ενός μεγάλου γερμανικού Ράϊκ με την προσάρτηση γειτονικών χωρών. Στη μελλοντική Ευρώπη που ονειρευόταν παλαιότερα, ως έφεδρος λοχαγός της Βέρμακτ, έπρεπε κατά τη γνώμη του να επιβληθεί νομοθεσία για την «προστασία του αίματος και της γερμανικής τιμής». Μικρή λεπτομέρεια: Ο Έρνστ Άλμπρεχτ (Ernst Albrecht), πατέρας της σημερινής προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ούρσουλας φον ντεν Λάιεν, ήταν επίσης διευθυντικό στέλεχος εκείνης της Κομισιόν του Χάλσταϊν...

μανούς ή φιλογερμανούς Ευρωπαίους τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. και κυρίως επέβαλε ένα δρακόντειο δημοσιονομικό πλαίσιο, κομμένο και ραμμένο στα μέτρα και τις ανάγκες της γερμανικής οικονομίας, ως προϋπόθεση για την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος. Οι ασφυκτικές αυτές ρυθμίσεις επέτειναν την κρίση χρέους στην Ευρωζώνη το 2010. Κι όταν ξέσπασε η καταιγίδα, η Γερμανία εκμεταλλεύθηκε τις προφανείς δυσκολίες των εταίρων του Νότου, για να ενισχύσει περαιτέρω τη θέση της και μέσω των προγραμμάτων δανεισμού να επιβάλει κανόνες προσαρμογής της αρεσκείας της.

Ξαναγυρνώντας όμως πίσω, στο 1945, πρέπει να ομολογήσουμε ότι η ιστορία αποδείχτηκε εξαιρετικά γενναιόδωρη μαζί της. Φανταστείτε απλώς να μην είχε φύγει από το προσκήνιο το 1945 ο Ρούζβελτ. Με μια ακόμη θητεία μπροστά του, θα αποφάσιζε αυτός για το μέλλον της Γερμανίας. Μαζί με τον κολλητό του στο υπουργείο Οικονομικών, τον ευπατρίδη Χένρι Μόργκενταου (Henry Morgenthau). Τον πιο φανατικό αντιναζιστή εκείνης της αμερικανικής κυβέρνησης δηλαδή, που είχε ορκιστεί να μην αφήσει ποτέ ξανά τους Τεύτονες να πάρουν κεφάλι.

Αν είχε εφαρμοστεί το «σχέδιο Μόργκενταου», η Γερμανία θα είχε μετατραπεί σε ένα απέραντο... χωράφι. Και οι Γερμανοί, αντί να εξάγουν αυτοκίνητα, σήμερα θα καλλιεργούσαν πατάτες.

Το πρόβλημα είναι ότι δυσκολεύονται να το αντιληφθούν. Δεν έχουν επίγνωση της εύνοιας που τους επιφυλάχθηκε.